

VENICE CHARTER¹

สุนนท์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา

Venice Charter เป็นหลักเกณฑ์สากลในการทำงานอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งกำหนดขึ้นโดยที่ประชุมนานาชาติของสถาปนิกและช่างเทคนิคทางการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งได้ประชุมกันที่เมืองเวนิส ประเทศอิตาลี ในปี ค.ศ. 1964 (พ.ศ. 2507) คือเมื่อประมาณ 23 ปีที่แล้วมานี้

อันที่จริงแล้ว การประชุมดังกล่าวเป็นการประชุมครั้งที่ 2 ส่วนการประชุมนานาชาติครั้งแรกนั้นมีขึ้นที่กรุงเอเธนส์ประเทศกรีซ ในปี ค.ศ. 1931 (พ.ศ. 2474) ซึ่งก็มีการร่างหลักเกณฑ์สากลขึ้นต้นขึ้นมาเช่นเดียวกัน และเรียกกันว่า *Athens Charter* แต่อย่างไรก็ตาม *Venice Charter* นั้นว่ามีความสำคัญกว่ามาก เนื่องจากว่าหลักเกณฑ์ต่าง ๆ นั้นมีความกว้างขวางกว่าและมีการสรุปเนื้อหาออกมาอย่างได้ความกระชับและชัดเจน สามารถใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ-ผู้แปล

International Charter for the Conservation And Restoration of Monuments And Sites²

โบราณสถานนั้นเปรียบเสมือนพยานซึ่งได้รู้เห็นความเป็นมาของขนบธรรมเนียมประเพณีของมนุษย์ต่างยุคต่างสมัยกัน ปัจจุบันนี้ คนเรามีความสำคัญมากขึ้นเกี่ยวกับความเป็นหนึ่ง

เดียวกันของสิ่งซึ่งแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของมนุษย์ และมีความเห็นต้องกันว่า โบราณสถานนั้นเป็นสมบัติส่วนรวมของมนุษยชาติ ดังนั้นจึงเกิดความตระหนักในความรับผิดชอบร่วมกันที่จะต้องบำรุงรักษาโบราณสถานเอาไว้ให้ตกทอดไปเป็นสมบัติของคนในรุ่นต่อไป และเป็นหน้าที่ของพวกเราทั้งหลายที่จะต้องส่งมอบโบราณสถานเหล่านั้นโดยรักษาสภาพดั้งเดิมเอาไว้อย่างสมบูรณ์ที่สุด

ดังนั้นจึงควรมีการวางหลักเกณฑ์เป็นมาตรฐานสากลเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานสงวนรักษาและบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารโบราณสถาน โดยที่แต่ละประเทศ³ ก็จะต้องมีส่วนรับผิดชอบในการที่จะนำเอาแนวทางสากลดังกล่าวไปปรับให้สอดคล้องกับกรอบวัฒนธรรมและประเพณีของตน เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการทำการอนุรักษ์เฉพาะประเทศต่อไป

การประกาศหลักการขั้นต้นในการทำการอนุรักษ์โบราณสถานใน Athens Charter ค.ศ. 1931 (พ.ศ. 2474) นั้น ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวกับการอนุรักษ์โบราณสถานในระดับสากลขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยที่ได้เริ่มมีการทำงานอนุรักษ์กันอย่างจริงจัง จะเห็นได้ว่ามีการจัดทำเอกสารระดับชาติ(ในเรื่องเกี่ยวกับการอนุรักษ์) มีการพัฒนาในการทำงานของ ICOM⁴ และ UNESCO⁵ และโดยเฉพาะการที่ UNESCO ได้จัดตั้งสถาบัน International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property⁶ ขึ้น นอกจากนั้นแล้ว ปัญหาต่าง ๆ ของการอนุรักษ์ซึ่งมีความซับซ้อนและหลากหลายนั้น ก็ได้รับการแก้ไขด้วยการศึกษา (ปัญหา) อย่างจริงจัง และด้วยความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ และบัดนี้ถึงเวลาแล้วที่เราจะต้องกลับมาพิจารณา Athens Charter กันอีกครั้งหนึ่งเพื่อที่จะทำการศึกษาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและจะได้ขยายความขึ้นในเอกสารชิ้นใหม่ต่อไป

ด้วยเหตุนี้ ที่ประชุม IInd. International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments⁷ ซึ่งได้ประชุมกันที่เมืองเวนิส ระหว่างวันที่ 25-31 พฤษภาคม ค.ศ. 1974 (พ.ศ. 2507) จึงได้ลงมติเห็นชอบกับข้อความต่อไปนี้

คำจำกัดความ

1. คำว่า “โบราณสถาน” นั้น มิได้หมายถึงอาคารเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงบริเวณพื้นที่ซึ่งมีหลักฐานของอารยธรรม พัฒนาการที่สำคัญ หรือเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ด้วย

ความหมายนี้มีได้เพียงครอบคลุมเฉพาะงานศิลปะที่มีคุณค่าสำคัญเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงงานอื่น ๆ (ซึ่งอาจจะด้อยความสำคัญทางศิลปะ) อันมีบทบาทสำคัญทางวัฒนธรรมในช่วงเวลาที่ผ่านม่อีกด้วย

2. การปฏิบัติงานอนุรักษ์นั้น จะต้องใช้ความรู้และวิธีการที่จำเป็นทุกแขนง ซึ่งสามารถจะให้ประโยชน์ในการศึกษาและการรักษาโบราณสถานเอาไว้

วัตถุประสงค์

3. การสงวนรักษาและการบูรณะปฏิสังขรณ์โบราณสถานนั้น มีจุดประสงค์ที่จะรักษาอาคารโบราณสถานไว้ ทั้งในแง่ความสำคัญทางศิลปะและ/หรือในแง่ของหลักฐานทางประวัติศาสตร์

การอนุรักษ์

4. การดูแลรักษาโบราณสถานภายหลังจากที่ได้มีการทำการอนุรักษ์ตัวอาคารไปแล้วนั้น เป็นสิ่งสำคัญ และจะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอและเป็นการถาวร

5. การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น โดยทั่วไปแล้ว (ผู้มีหน้าที่ในการทำการอนุรักษ์) มักจะ

ทำให้ตัวอาคารนั้นเป็นที่ซึ่งคนทั่วไปสามารถเข้ามาใช้สอยได้ ประโยชน์ใช้สอยจึงเป็นสิ่งพึงประสงค์

แต่การทำให้ตัวอาคารเป็นสิ่งที่ใช้สอยได้นั้น ก็จะต้องไม่มีการเปลี่ยนแปลงผัง หรือลวดลายตกแต่งของอาคาร

การปรับปรุงอาคารในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงประโยชน์ใช้สอยนั้นจะได้รับการพิจารณาให้ดำเนินการได้ภายใต้ขอบเขตดังกล่าวมาแล้วเท่านั้น

6. การอนุรักษ์โบราณสถานนั้น ต้องคำนึงถึงการอนุรักษ์บริเวณที่ตั้ง (ของตัวอาคาร) ซึ่งจะต้องมีขนาดที่พอเหมาะกัน

ในกรณีซึ่งบริเวณที่ตั้งของโบราณสถานนั้นเป็นสถานที่อันเก่าแก่ ก็จะต้องได้รับการดูแลรักษาโดยการควบคุมมิให้มีการก่อสร้างอาคาร การรื้อถอน ตลอดจนการดัดแปลงอาคารซึ่งจะทำให้สูญเสียความสัมพันธ์ระหว่าง มวลและสี ภายในบริเวณนั้น

7. โบราณสถานและบริเวณที่ตั้งนั้นเป็นส่วนหนึ่งของเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ ดังนั้นการเคลื่อนย้ายตัวอาคารโบราณสถานทั้งหลังหรือบางส่วนของตัวอาคาร (ออกไปจากบริเวณที่ตั้งเดิม) จึงเป็นสิ่งที่ต้องห้าม เว้นแต่จะเป็นความจำเป็นในการสงวนรักษาตัวอาคารหรือมีความจำเป็นที่จะต้องเคลื่อนย้ายออกไปเพื่อประโยชน์สำคัญของชาติหรือระหว่างชาติ

8. ศิลปวัตถุต่าง ๆ เช่น รูปปั้น ภาพเขียนหรือลวดลายประดับ ซึ่งติดอยู่กับโบราณสถานนั้น จะถูกเคลื่อนย้าย หรือแยกออกจากตัวอาคารได้ เฉพาะในกรณีที่เห็นว่าเป็นวิธีเดียวที่จะสงวนรักษาศิลปวัตถุดังกล่าวเอาไว้ได้เท่านั้น

การบูรณะปฏิสังขรณ์

9. วิธีการในการทำงานบูรณะปฏิสังขรณ์ เป็นวิธีการซึ่งต้องการความเชี่ยวชาญชั้นสูง โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสงวนรักษาและแสดงให้เห็นถึงสุนทรียภาพและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของอาคารโบราณสถาน โดยยึดถือความสำคัญของวัสดุก่อสร้างซึ่งประกอบกันขึ้นเป็นตัวอาคารดั้งเดิม ตลอดจนข้อมูลทางเอกสารที่เชื่อถือได้อีกด้วย

การซ่อมอนุรักษ์นั้น หากมีปัญหาและมีข้อสงสัยเกิดขึ้น (เกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของอาคาร) ห้ามมิให้มีการเดาและห้ามมิให้มีการต่อเติมโดยพลการและในกรณีเช่นนี้ หากจะมีการต่อเติมส่วนอื่น ๆ ซึ่งมีความจำเป็นในการอนุรักษ์เข้าไป ก็จะต้องแสดงให้เห็นว่าเป็นงานต่อเติมของยุคปัจจุบันด้วย

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์และการขุดค้นทางโบราณคดีนั้น มีความสำคัญทั้งก่อนและหลังการซ่อมบูรณะอาคาร

10. หากวิธีการดั้งเดิมไม่สามารถที่จะทำให้งานซ่อมบูรณะสำเร็จผลได้ ก็จะต้องใช้วิธีการ

สมัยใหม่ในการอนุรักษ์และการก่อสร้างโดยที่วิธีการเหล่านั้นจะต้องได้รับการพิสูจน์จากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์และจากประสบการณ์ด้วย

11. หากอาคารโบราณสถาน (หลังหนึ่ง) ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาที่แตกต่างกันหลายยุคสมัย โดยที่การก่อสร้างในแต่ละยุคสมัยนั้นก็ มีแบบศิลปะของอาคารที่แตกต่างกันออกไป แบบศิลปะของอาคารแบบต่าง ๆ นั้นก็จะต้องได้รับการอนุรักษ์ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความเป็นหนึ่งเดียวกันของแบบศิลปะ (ของตัวอาคาร) นั้น มิใช่เป็นจุดประสงค์ของการอนุรักษ์

หากมีการก่อสร้างอาคารในลักษณะที่มีส่วนของอาคารซึ่งเป็นแบบศิลปะของยุคสมัยหนึ่งสร้างขึ้นทับอยู่ข้างบนส่วนของอาคาร (ซึ่งมีแบบศิลปะ) ต่างยุคกัน การที่จะ (เคลื่อนย้ายหรือทำลายส่วนของอาคารที่ซ้อนอยู่ข้างบนออกไปเพื่อที่จะ) แสดงส่วนที่อยู่ข้างล่างนั้น จะกระทำได้ในกรณีที่เป็นความจำเป็นขั้นพิเศษจริง ๆ เท่านั้น และในกรณีเช่นนี้ ส่วนที่จะถูกตัดออกไปเพื่อแสดงส่วนล่างนั้น จะต้องเป็นส่วนที่ด้อยความสำคัญ ในขณะที่ส่วนที่จะเปิดให้เห็นนั้น จะต้องเป็นส่วนที่มีความสำคัญและมีคุณค่าอย่างมากทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ตลอดจนทางสุนทรียภาพ และในกรณีดังกล่าวนั้น กรรมวิธีในการสงวนรักษาจะต้องดีพอและคุ้มค่า (ในการที่จะต้องสูญเสียบางส่วนไป)

การประเมินคุณค่าความสำคัญขององค์ประกอบ (ของตัวอาคาร) ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและการตัดสินใจในการทำลายส่วนหนึ่งส่วนใด (ของตัวอาคาร) นั้น ผู้ที่เป็นหัวหน้างานไม่สามารถที่จะตัดสินใจได้แต่เพียงผู้เดียว

12. การสร้างส่วนหนึ่งส่วนใดขึ้นเพื่อเป็นการทดแทนส่วนของอาคารที่ขาดหายไปนั้นจะต้องให้เกิดความสัมพันธ์กับส่วนเดิม ขณะเดียวกันให้สามารถบอกได้ว่าเป็นส่วนที่เดิมเข้าไป ทั้งนี้เพื่อมิให้เป็นการบิดเบือนหลักฐานทางศิลปะหรือประวัติของอาคาร

13. ห้ามมิให้มีการต่อเติมใด ๆ นอกเสียจากการต่อเติมนั้นไม่ขัดส่วนต่าง ๆ ที่น่าสนใจของตัวอาคาร หรือที่ตั้ง หรือทำลายองค์ประกอบของอาคาร ตลอดจนความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม

บริเวณพื้นที่ประวัติศาสตร์

14. บริเวณพื้นที่ซึ่งเป็นแหล่งที่ตั้งของอาคารโบราณสถาน จะต้องได้รับการดูแลรักษาเป็นพิเศษ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ (ในการอนุรักษ์) และเพื่อให้พื้นที่นั้นมีความสะอาดกับทั้งให้อยู่ในสภาพที่ชวนชมอยู่เสมอ การทำงานอนุรักษ์บริเวณพื้นที่ประวัติศาสตร์ดังกล่าวให้กระทำโดยยึดถือหลักเกณฑ์ในข้อต่าง ๆ ซึ่งได้กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น

การขุดค้นทางโบราณคดี

15. การขุดค้นทางโบราณคดีจะต้องกระทำตามมาตรฐานสากลที่ได้กำหนดขึ้นโดย UNESCO ในปี ค.ศ. 1956 (พ.ศ. 2499)

ซากปรักหักพังของตัวอาคาร (ซึ่งถูกค้นพบ) จะต้องได้รับการดูแลรักษา และจะต้องหาวิธีการที่จะทำการอนุรักษ์อย่างถาวร ตลอดจนการป้องกันมิให้เกิดความชำรุดเสียหายแก่ชิ้นส่วนต่าง ๆ ของอาคารและของวัตถุต่าง ๆ อีกด้วย นอกจากนี้แล้วก็จะต้องพยายามทุกวิถีทางที่จะทราบข้อมูลที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับโบราณสถาน (ที่ขุดค้นพบนั้น) เพื่อที่จะเปิดเผยให้ผู้อื่นได้ทราบข้อมูลดังกล่าว โดยมีให้มีการคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง

การสร้างตัวอาคารขึ้นใหม่ทั้งหมด (จากซากเดิม) นั้นไม่ควรนำมาพิจารณาเป็นอันดับแรก ยกเว้นวิธี Anastylis ซึ่งก็คือ การประกอบส่วนต่าง ๆ ของตัวอาคารขึ้นมาใหม่จากส่วนประกอบดั้งเดิมซึ่งหักพังลงไป และยังคงปรากฏอยู่ในบริเวณที่พบโบราณสถานนั้น

วัสดุที่ใช้เป็นตัวเชื่อมต่อส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นจะต้องเป็นวัสดุที่เมื่อมองเห็นก็สามารถที่จะบอกได้ว่าเป็นวัสดุใหม่ และจำนวน (วัสดุเชื่อม) ที่ใช้ควรจะเป็นจำนวนที่น้อยที่สุดโดยใช้เท่าที่จำเป็นในการสงวนรักษาตัวอาคารและการประกอบส่วนต่าง ๆ ให้เข้ารูปทรงดั้งเดิมเท่านั้น

เอกสารเผยแพร่

16. ในการทำงานสงวนรักษา การบูรณะ-ปฏิสังขรณ์ หรือการขุดค้นทางโบราณคดีนั้น ควรจะต้องมีการจัดทำเอกสารซึ่งมีความถูกต้อง กระชับและอยู่ในลักษณะของรายงานซึ่งมีการวิเคราะห์วิจารณ์ประกอบกับภาพถ่ายและแบบของอาคารอีกด้วย

การจัดทำเอกสารดังกล่าว ควรจะรวบรวมข้อมูลในการทำงานทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การปรับเตรียมพื้นที่ การเสริมความแข็งแรงของโครงสร้าง การปรับส่วนประกอบต่าง ๆ ของตัวอาคารขึ้นมาใหม่ให้อยู่ในสภาพที่ควรจะเป็น และการประกอบส่วนต่าง ๆ นั้นขึ้นมาเป็นตัวอาคารที่สมบูรณ์ ตลอดจนการบันทึกลักษณะเด่นทางเทคนิคและลักษณะเด่นของรูปทรงของอาคารที่สามารถระบุได้ในระหว่างการทำงานอนุรักษ์อีกด้วย

เอกสาร (ซึ่งมีลักษณะเป็นการบันทึกข้อมูลต่าง ๆ ในการทำงานอนุรักษ์ฯ) นี้ ควรจะได้รับการเก็บรักษาเอาไว้ในหอจดหมายเหตุของสถาบันที่เป็นสาธารณะ เพื่อให้ผู้ที่ทำงานด้านการค้นคว้าและการวิจัยได้มีโอกาสเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ นอกจากนี้แล้ว ควรจะมีการตีพิมพ์ให้เป็นกิจลักษณะอีกด้วย

เชิงอรรถ

¹ Venice Charter (เวนิสชาร์เตอร์) บางท่านแปลว่า กฎบัตรเวนิส บางท่านก็ว่า ธรรมนูญ เวนิส ในที่นี้ผู้แปลขอเรียกทับศัพท์.

Venice Charter เป็นข้อสัน ๆ ที่ใช้เรียกกฎบัตรสากลว่าด้วยการอนุรักษ์และการบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารโบราณสถานและบริเวณพื้นที่ประวัติศาสตร์.

² กฎบัตรสากลว่าด้วยการอนุรักษ์และการบูรณะปฏิสังขรณ์อาคารโบราณสถานและบริเวณพื้นที่ประวัติศาสตร์.

³ สำหรับประเทศไทย กรมศิลปากรได้ประกาศใช้ระเบียบกรมศิลปากรว่าด้วยการอนุรักษ์โบราณสถาน เมื่อปี พ.ศ. 2527.

⁴ International Council of Museums (สหภาพพิพิธภัณฑสถาน) ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1947 (พ.ศ. 2490) มีฐานะเป็นองค์กรเอกชน.

⁵ องค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1946 (พ.ศ. 2489).

⁶ ศูนย์ศึกษานานาชาติเพื่อการศึกษาเรื่องการสงวนรักษาและการบูรณะปฏิสังขรณ์สมบัติทางวัฒนธรรม เรียกกันสั้น ๆ ว่า ICCROM มีฐานะเป็นองค์กรระหว่างชาติ ตั้งขึ้นโดย UNESCO ในปี ค.ศ. 1959 (พ.ศ. 2502) ตั้งอยู่ที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี.

⁷ การประชุมนานาชาติครั้งที่ 2 ของสถาปนิกและช่างเทคนิคทางการอนุรักษ์โบราณสถาน.